

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Jakub Záruba

Mission possible: každodenní etika misionářů církve Ježíše Krista
Svatých posledních dnů

Bakalářská práce

Praha 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu, PhDr. Jaroslavu Klepalovi, Ph.D., za jeho trpělivost, podporu ve výběru terénu a neustálou expertní asistenci. Dále bych rád poděkoval modulu antropologie na naší fakultě, za uvedení do tohoto oboru a za kvalitu, se kterou mi každý vyučující mé vzdělání poskytoval. Poděkování si zaslouží i má přítelkyně, která mi pomáhala kontrolovat mou občas příliš chaotickou povahu během výzkumu.

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	8
I. Víra církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů.....	8
II. Misionářský program církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů.....	10
III. Stav církve a misie v České republice.....	12
IV. Křesťanství a mormonství v antropologii.....	13
V. Etika (Lambek).....	14
Metodologie	15
Empirická část	18
I. Elizabeth a Charlotte.....	18
II. Michael a Morgan.....	22
III. Rugby a tykání.....	25
IV. Mimo sekulární rozum.....	30
V. Etická reflexe.....	33
Závěr	36
Seznam použité literatury	37

Abstrakt: Cílem bakalářské práce bylo přiblížit činnost zahraničních misionářů Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů s důrazem na každodenní vyjednávání a reflektování jejich etického postoje v pro ně cizím prostředí. Polostrukturované rozhovory s jednotlivými misionáři umožnily komunikačním partnerům profilovat své postavení a jednání od všeobecnějšího pojetí, tedy od své role spíše stanovené ideály a principy své víry, až po své postavení v jejich momentálním, rutinním, každodenním a rozporuplném světě. Zúčastněné pozorování dopomáhalo zejména rozvoji rozhovorů. Teoreticky práce vychází z analýz Michaela Lambeka, které umožňují antropologicky zkoumat etiku jako součást kulturního kontextu, v němž etické otázky vznikají, dynamicky se adaptují či získávají trvalejší povahu. Zaměřením se na „každodenní etiku“ tak mohou antropologové získat jemnější pochopení etického prostředí komunity a způsobů, jakými jsou etické normy a hodnoty vyjednávány a prožívány. V konečném důsledku se práce pokusila přispět k zcitlivění pohledu na členy Církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů a jejich specifika, která často stojí ve stínu tzv. mainstreamového křesťanství a chce přispět též k reflexi historicky problematického vztahu antropologie a misionářství.

Abstract: The aim of the bachelor thesis was to present the activities of the foreign missionaries of the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints with an emphasis on their daily negotiations and reflections on their ethical stance in a foreign environment. Semi-structured interviews with individual missionaries allowed the communicators to profile their position and actions from a more general stance, i.e., their role as defined by the ideals and principles of their faith, to their position in their momentary, routine, every-day and contradictory world. Participant observation was particularly conducive to the development of conversations. Theoretically, the thesis draws on Michael Lambek's analyses to anthropologically examine ethics as part of a cultural context in which ethical issues emerge, are dynamically adapted, or take on a more permanent character. By focusing on 'everyday ethics', anthropologists can thus gain a more nuanced understanding of the ethical milieu of a community and the ways in which ethical norms and values are negotiated and lived. Ultimately, the thesis seeks to contribute to a more sensitive view of members of The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints and their specificities, which often stand in the shadow of so-called mainstream Christianity, and also seeks to contribute to a reflection on the historically problematic relationship between anthropology and missionaries.

Klíčová slova: Mormonství, misijní činnost, náboženská identifikace, každodenní etika, Česká republika, antropologie náboženství

Key words: Mormonism, missionary work, religious identification, ordinary ethics, Czech republic, anthropology of religion

ÚVOD

Tato bakalářská práce je etnografickou sondou do života misionářů církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů. Motivací této práce je zprostředkovat vhled do náboženství, jehož charakter dle antropologů, jež jsou v práci zmiňováni, není systematicky prozkoumán. Mým záměrem je zde proto najít způsob, jak členům této církve porozumět. Výzkum se odehrál zejména v prostředí pražského sídla církve, zaměřením se na čtyři informanty, misionáře. Misionáři církve byli zvoleni z důvodu, že se jedná o soustředěné, disciplinované reprezentanty církve, a výzkum těchto jednotlivců tak může relativně k malému rozsahu práce umožnit tvorbu velkého množství nasycených dat.

Užším záměrem je výzkum osob, kteří se nachází v České republice, no pochází z Utahu, Idaha, a Velké Británie. Práce užívá jejich mezikulturního postavení jako sondy pro zkoumání jejich vzájemné a vnitřní dynamiky, odkazování se na víru v určitých situacích, a možný zpětný dopad kulturně odlišného prostředí mladých misionářů na jejich osobní vývoj. V tomto komplexu bude jejich víra viditelná právě v rámci její interakce se světem. Pro analýzu těchto interakcí jsem využil koncepty kanadského antropologa Michaela Lambeka týkající se každodenní etiky.

Po úvodu do základních specifik takzvané mormonské víry, postavení církve v České republice, práce diskutuje výzkumy Fenelly Cannell. Texty Cannell tvoří antropologické opodstatnění tohoto výzkumu, problematizuje klasické pojetí náboženství ve společenských vědách a volá po zkoumání nových přístupů. Mormonství je v těchto textech chápáno jako druh křesťanství, které neodpovídá normalizovaným předpokladům křesťanského myšlení, nabízí tedy vědecký kontext pro počátek tohoto výzkumu.

V části práce pojednávající o terénním výzkumu představují informanty s jejichž detailnějšími charakteristikami pracuji v empirických kapitolách. Výzkum je větví kolem výzkumné otázky, která se táže, jakým způsobem se mladý misionář vypořádává s odlišným nastavením společenského prostředí, do kterého je v rámci misie zasazen. Na vše se nazírá prostřednictvím Lambekovy konceptualizace, jejíž efektivita je v poslední kapitole práce rozebíraná víc samostatně. V závěru práce se všechny kapitoly uzavírají zodpovězením výzkumné otázky, také jejich podotázek.

1. TEORETICKÁ ČÁST

I.-I. Víra církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, jejíž členové jsou také známí pod označením mormoni¹, je církví dogmaticky založenou na Písmu Starého i Nového zákona a na učení tzv. Knihy Mormonovy², která přináší svědectví o Ježíši Kristu v pozdějších dobách našeho letopočtu. Církev byla založena v New Yorku v roce 1885 jejím zakladatelem Josephem Smithem. I když jsou dnes „Svatí posledních dnů“ odhadem čtvrtou nejrozšířenější náboženskou tradicí ve Spojených Státech Amerických, je vymezovaná proti „hlavnímu proudu“ křesťanských církví. Ve srovnání s tímto „hlavním proudem“ se Svatí posledních dnů odlišují v několika klíčových bodech (CJKSPD, 2023).

První odlišností z hlediska nauky je již zmíněné písmo Knihy Mormonovy, které zahrnuje také nové záznamy o nových prorocích, apoštolech a nových zjeveních³. Mimo tento ústřední spis existují také další důležitá církevní Pisma, a to Nauka a smlouvy⁴, zahrnující zjevení Josepha Smitha a pozdějších prezidentů církve, spolu s Drahocennou perlou⁵, která obsahuje spisy Abraháma, Mojžíše a Matouše přeložené Josephem Smithem. Právě od zjevení Josepha Smitha se ustanovuje takzvané *znovuzřízení*, které charakterizuje víru v znovuoobnovení božské apoštolské pravomoci, která byla podle Svatých posledních dnů ze země odňata po smrti dávnějších, novozákonních apoštolů (CJKSPD, 2023).

Svatým posledních dnů je také vlastní jejich pojetí Otce, Syna a Ducha Svatého, které označují za *Božstvo* a vnímají jiným způsobem než v tradičním pojetí Svaté Trojice. Bůh, pro členy církve *Nebeský Otec*, je otcem ducha každého člověka, a ten je stvořen podle jeho obrazu⁶. Neobvyklé je však jeho fyzické tělo z masa a kostí, které je oproti tomu lidskému zdokonalené

¹ I když je toto označení neoficiální a členové církve ho spíše nepreferují, v této práci zazní víckrát kvůli lepší jazykové ohebnosti v podobě přídavného jména, také dle vzoru jiných autorů.

² Původně *The Book of Mormon*

³ Zjevením se chápe Bohem sdělená, odhalená pravda, která se může týkat jak jednotlivce, tak církve. Církevní pravdu může přijmout pouze její prezident neboli prorok.

⁴ Původně *Doctrines and Covenants*

⁵ Původně *Pearl of Great Price*

⁶ Gn 1:27

a nesmrtelné. Jednotlivci mohou žít v jeho přítomnosti spolu se svojí rodinou, která je pro církev ústřední, díky jeho *plánu spasení*. Ježíš Kristus je zpřítomňován na konci každé modlitby a každého kázání. Církev v plné míře přijímá Nový Zákon jako výpověď o jeho životě, také věří v nutnost existence jeho fyzického těla po vzkříšení. Jako jediný dokonalý člověk v sobě nese univerzální příklad, ve své smrti vykupuje hříchy všech pod podmínkou pokání, a také umožňuje jejich vlastní vzkříšení k nesmrtelnosti. Ježíš Kristus je pro Svaté posledních dní Spasitelem a v budoucí době bude také Soudcem. Fyzickou podobu postrádá jedině Duch Svatý, jehož posláním je svědčit o Nebeském Otci, Ježíši, zprostředkovávat zjevení, a také utěšovat věřící. Pro ty, kteří jsou mu vnímaví, nabízí inspiraci a dobrý vliv. Nese v sobě i potenciál tzv. *darů*, který spočívá v kontinuální radosti z jeho přítomnosti, a tento potenciál může být naplněn pouze dodržováním Božích přikázání a křtem (CJKSPD, 2023).

Kromě fyzického smrtelného života existuje také život *předpozemský*, ve kterém žili duše všech lidí v přítomnosti Boha, a po úmrtí je člověk vzkříšen do života posmrtného, kde je v případě života žitého v souladu s učením Krista, doprovázeného pokáním, člověk opět navrácen do přítomnosti Nebeského Otce. Smrt ho v takovém případě také neodděluje od své rodiny, v případě že prošla pečeticím obřadem v posvátném chrámu⁷. K pečetení se krátce vrátíme níže. Pokud člověk nesplnil požadavky pro vstup do posmrtné Božské přítomnosti, je i tak odměněn úměrně k tomu, jak vedl svůj smrtelný život. Nebeský Otec podle Svatých posledních dnů věděl, že lidé budou chybovat, což bylo důvodem pro seslání Spasitele Ježíše Krista, který je z hříchu vykoupí, a bude jim poskytovat vzor pro správné vedení života (CJKSPD, 2023).

U zmínky posmrtného života a v jeho propojení celé rodiny, lze zaznamenat ústřední roli instituce rodiny v hodnotách členů církve. Tato jednotka je důležitá i pro životní strukturu jak jejich členů, tak církve jako takové, je nejdůležitější jednotkou v Božím plánu, no zároveň také souvisí s velkým důrazem mormonské teologie na genealogii. Svatí posledních dnů propojují linie jak krevní, tak duchovní. Po křtu je jejich krev transformována a stávají se potomky Abraháma. Úkolem genealogií je propojit rodokmen vlastní rodiny až po samotného prvního společného předka. V rámci této snahy se tak Svatí posledních dnů usilují o spásu svých zesnulých předků prostřednictvím chrámových rituálů, a to předky sahající do posledních tří až čtyř generací, vypátraných v souladu s kritérii církve (Cannell, 2005). Jestli se jedná o zpětnou spásu předků, kteří musí být u obřadu někým zastoupeni, nebo o svatební obřad muže a ženy,

⁷ Chrám není místem pro nedělní bohoslužby otevřen všem lidem, ale posvátným místem otevřeným pouze pro aktivní členy církve, určen pro obřady jako sňatek nebo pečetení rodin.

tento rituál se nazývá pečetení, a spočívá v zajištění vztahu a věčného spojení účastníku obřadu a jejich nejbližších potomků (CJKSPD, 2023).

Od členů církve je také očekáváno dodržování alimentárních principů a tabu, které spočívají ve vyhýbání se látkám vyvolávajícím závislost nebo negativně působícím na tělo jedince. Striktnost principu vyhýbání se konzumaci nejen tabáku či alkoholu, ale také kávy nebo čaje, je vysvětlitelný jak prostředím, ve kterém se poslední století církevní zásady vyvíjely, tak prostým vymezením své identity a demonstracím své identity následováním tohoto životního principu (Douglas, 2016). Samotný základ tohoto pravidla však leží v písmu Nauky a smluv⁸.

Dalším charakteristickým črtem církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů je duchovenstvo laiků. Nikdo není do své duchovenské role zainvestován profesionálně⁹. I samotný biskup, jakožto hlava místní kongregace, nedostává za svou činnost plat od církve (CJKSPD, 2023). Tento bod je důležitý pro zachycení limitů i vyšších členů církve, jelikož ani pro ně absolutní asketické zainvestování se do teologických rozvah není možné. Vždy stojí na stejné světské půdě se zbytkem církve. Tato skutečnost pro nás nabere na relevanci ve čtvrté kapitole.

I.-II. Misionářský program církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů

Posledním výrazným odlišením, kterému se zde věnuji, je její světový misionářský program církve. Jelikož se ale jedná o ústřední téma této práce, podrobněji se na program zaměřím v samostatné kapitole. Misijní činnost byla s církví jednotná od svého počátku a byla provozována již zakladatelem Josephem Smithem. Šíření této víry se hned od založení v roce 1830 praktikovalo po širší oblasti Severní Ameriky, no již v letech 1837-1838 byla vyslána první misie na britské ostrovy. Byla v rukou dvou mladých misionářů jmény starší¹⁰ Heber C. Kimball a starší Orson Hyde, jejichž hledání nových stoupenců bylo úspěšné a otevřelo cestu k dalšímu rozšíření mormonských misí po celém světě. Druhá interkontinentální misie proběhla hned v letech 1839-1841, také ve Velké Británii (Kimball, Stanley, 1981). Mormonské mise se v průběhu času vyvinuly a postupně proměňovaly. Dnešní populární podoba starších se

⁸ 89:5, 7-9

⁹ Práce a pobyt misionářů probíhá tedy také spíše na jejich vlastní náklady.

¹⁰ Titul *starší* připadá všem mužským misionářům do dnešního dne. U misionářek je užíván titul *sestra*.

vyznačuje bílými košilovými oděvy, kravatami a černým odznáčkem sdělujícím titul, jméno a název církve. Během misí se věnují prioritně šíření víry, výuce¹¹ a službě místním komunitám.

Edwin Zehner ve své eseji *Missionaries and Anthropology* (2018) sleduje vývoj vztahu antropologie a křesťanských misí. Postkoloniální kritika všeobecné misijní činnosti zkoumala zpravidla zaujatě negativní koloniální dopad přítomnosti a aktérství misionářů v jim podrobené komunitě. To dle Zehnera mohlo být navíc podporováno zoufalou snahou společenských věd oprostít se od svých teologických kořenů tím, že je jako takové od sebe amputuje a naprosto znehodnotí (Zehner, 2018). Následující postmoderní vlna antropologie ale od této perspektivy provádí krok zpět, přináší větší snahu o objektivitu, a i s ohledem na reálné změny v běžných podobách náboženské konverze se tvoří nové, problematičtější způsoby uchopování role a pozice misionáře jako takového (Zehner, 2018). Záměrem dnešní misijní cesty Svatých posledních dnů není jakýsi jednoduchý sběr oveček, který navýší početnost členů církve (a má tak i požadovaný ekonomický efekt), nýbrž se jedná o mnohem komplexnější duchovní pouť jedince, postavené na sdílení víry s outsidersy církve, rozšiřování znalostí a získávání duchovních zkušeností, přinášející prohloubení víry a větší jistotu pohybu vně své víry. Misionáři tedy nestojí pouze v roli jakéhosi posla, či sdělovacího nástroje, ale jsou důležitou součástí ducha celé církve. Tato práce tedy, kantovsky řečeno, nevnímá lidství misionáře jako prostředek, nýbrž jako účel, a jak bude nastíněno dál, snaží se o adekvátní pochopení tohoto náboženského aktéra.

Sloužit jako misionář je povoleno mužům od osmnácti do pětadvaceti let, svobodným ženám od devatenácti let a manželským párům v penzi. Na misii pracují se společníkem stejného pohlaví, s výjimkou seniorských manželských párů. Svobodní muži jsou na misii dva roky a svobodné ženy osmnáct měsíců (CJKSPD, 2023). Po vstupu do církve, který je vzhledem k jejím hodnotám umožněn lidem po dovršení věku osmi let¹², jsou členové k zvážení účasti na misii horlivě povzbuzováni, no jejich případná neúčast je vnímaná jako respektované rozhodnutí a jejich budoucí členství nijak oficiálně nepoznačuje. Dle výpovědí misionářů není výběr jedinců hodnocen tolik podle jejich dovedností či zkušeností, jako podle osobního přesvědčení a vnitřního odhodlání sdílet to, v co věří. Po přijetí je jejich mise zahájena intenzivní přípravou v misionářském středisku neboli MTC¹³, kde se během jednoho až dvou

¹¹Příkladem rozšířených taktik misie je neplacená výuka anglického jazyka, která je propletená s agendou misionáře. Jinak se výukou vnímá všeobecné zasvěcování do teologických myšlenek.

¹²Tento věk je vnímán jako dostatečný pro uskutečnění samostatného rozhodnutí pro vstup. Samostatnost, jinak anglicky trefný termín *free agency*, je pro Svaté posledních dnů důležitým principem.

¹³*Missionary training center*. Největší se nachází ve městě Provo v Utahu, no dnes je jich po světě rozřazených celkem deset.

měsíců učí základy jazyka cílové země a všechny znalosti a dovednosti klíčové pro jejich poslání. Náboženské knihy a misionářská příručka¹⁴ jsou samozřejmě i po intenzivní výuce denně přístupné. Režim, ve kterém tato příprava probíhá byl jednou z informantek popsán jako „skoro militantní“. Striktní harmonogram se však přenáší do samotné misie a mezi ustanoveným časem vstávání 6:30 a večerkou ve 22:30 je den staršího či sestry vyplněn osobním studiem, hlásáním slova při schůzkách, návštěvami domovů, či tvořením kontaktu na veřejných místech, třeba na samotné ulici. V průběhu misijního pobytu se pravidelně mění párování misionářů a také jejich lokalita, která se odvíjí od potřeby a od samotných záchytných bodů církve v dané zemi. V další kapitole si přiblížíme stav církve a misie v České republice.

I.-III. STAV CÍRKVE A MISIE V ČESKÉ REPUBLICE

Sčítání lidu České republiky v roce 2021 zaznamenalo 731 obyvatel, kteří se hlásí k Církvi Ježíše Krista Svatých posledních dnů (CZSO, 2021). V Česku je relativně k mnoha ostatním zemím prezence této církve prakticky nepatrná, což je možné také ilustrovat na několikanásobné převaze Českým statistickým úřadem evidovaných satanistů či rytířů Jedi (CZSO, 2021). Ve svých veřejných statistikách církev členů na území ČR uvádí 2643, z nichž je ale větší počet neaktivních¹⁵, dále pak 12 kongregací v rámci jednoho kůlu¹⁶ a 1 misii (CJKSPD, 2023). Stejně jako místní kůl, má také česká misie svého vlastního prezidenta. Počet přítomných misionářů se rámcově pohybuje v desítkách, kdy je každé dvojici na jistou dobu vždy církvi přidělen region či město. Hlavní budova církve se nachází v Praze, kde se misionáři pravidelně setkávají na pátečních schůzkách, a kde se také odehrávala většina mého terénního výzkumu.

První misionáři se na území dnešní České republiky dostali již v dobách Rakousko-Uherska, kdy z hrstky misionářů přijíždějících do Vídně v roce 1883 byla vyslána dvojice Thomas Biesinger a Paul Hammer do Prahy. Tento první pokus o šíření víry byl tenkrát nelegální, a také málo úspěšný (Mehr, Kahlile, 2002). Vládou byly tyto pokusy vnímány jako hrozba narušení místní náboženské hegemonie a rozšiřování bylo potlačeno z důvodu polygamie Svatých posledních dnů, která byla ale zrušena v roce 1890. Snahy na přelomu století pokračovaly, no východoevropská misie byla ve srovnání se Západem neefektivní, a to jednak z důvodu emigrace mnoha východních konvertitů do Spojených Států, a dále z důvodu

¹⁴Viz. *Missionary Guide* (COJCOLDS, 1988).

¹⁵Tedy se pravidelně neúčastní obřadů a nejsou aktivní komunitně.

¹⁶Kůl je organizační jednotka církve srovnatelná s katolickou diecézí.

misionářské neznalosti slovanských jazyků. Misionářská energie církve byla věnována spíše plodnějším oblastem na Západě, jelikož organizačně, finančně a početně byla církev oproti dnešní podobě v mnohem skromnější pozici. V roce 1929 byla církev oficiálně uznána Československou vládou a byla nahlížena více pozitivně. Ve třicátých letech také spolupracovala s organizací YMCA, které sloužila pro podporu sportu, sociálních a kulturních programů. Rokem 1939 zemi opustili všichni zahraniční misionáři z důvodu nacistické okupace a během války komunita přežívala izolovaně v rámci místních členů. Po skončení války se misionáři vrátili a církvi bylo umožněno svobodně působit, a to do roku 1950, kdy se navrátila doba vyhoštění misionářů a tajné existence Československé komunity. V průběhu 80. let členové ale našli systém, jak lze evangelium rozšiřovat, který probíhal v rámci socialismem povolených hodinách jógy. Po pádu komunismu byla v lednu 1990 církev opět rehabilitována, na konci téhož roku disponovala 353 členy seskupenými v pěti městech (Praha, Brno, Plzeň, Jičín a Uherské Hradiště), a v dalších zhruba třech letech hlásila stabilní nárůst konvertitů. V dalším průběhu 90. let počet křtů začal výrazně upadat a motivy nových členů se často ukázaly být vcelku povrchní, hnané lákavou vůní západních kořenů církve a samotnou skutečností, že nyní mají možnost se na podobné organizované duchovní entitě účastnit (Haráková, 2010).

I.-IV. KŘESŤANSTVÍ A MORMONSTVÍ V ANTROPOLOGII

Ústřední teoretickou inspirací pro tuto práci je antropologický přístup ke zkoumání náboženství, v tomto případě křesťanství a jeho mormonské variace, jak byl představen antropoložkou Fenellou Cannell v textech *The Christianity of Anthropology* (2005) a *Mormonism and Anthropology: On Ways of Knowing* (2017). V dřívějším z těchto textů nás Cannell (2005) stručně upozorňuje na teologické myšlenkové kořeny sociálních věd a na následnou sekularizační snahu sociologie či antropologie absolutně se oprostit od tohoto kontextu. To může hrát vlastní roli v občas přílišné jednoduchosti klasických náboženských sociologických pojmů pro hlubší pochopení náboženských jevů a aktérů, jelikož sekularizační snahy vedoucí k oprostění sociálních věd od teologických diskurzů měly za následek jisté přehlížení toho, jak hluboko náboženské myšlení skutečně sahá.

Cannell (2005), která se detailně zabývá odlišnostmi mormonství od dominujících forem křesťanství, dochází k závěru, že jeden z nejproblematictějších předpokladů společenskovedního zkoumání náboženství je univerzalizace křesťanského protikladu materiálna a duchovna. V případě mormonů ale přítomnost fyzických těl božstva, i těl samotných věřících po smrti vnáší materiálnost do koutů, kde se očekává křesťanské asketické

odpoutání od těchto prvků. Podobným způsobem se opozice narušuje v mormonském chápání genealogie, kde duchovní předci splývají s biologickými předky. Ve druhém zmiňovaném textu se autorka zaměřuje výhradně na tzv. mormonismus (Cannell, 2017), kde těží z vlastních terénních výzkumů a dochází k závěrům v jádře zachyceným slovy jednoho z aktérů v jejím terénu (Cannell, 2017, s.9):

Pokud budete přemýšlet o epistemologii náboženství, a nad tím, jak se k vědomostem dostáváte, a pokud se pokusíte uplatnit tuto vědeckou metodu v rámci zkoumání mormonismu a posléze vysvětlit proč mormoni dělají, co dělají a cítí, co cítí, nikam se nedostanete.

Durkheimovské chápání náboženství jako systému víry a praktik sjednocující všechny přívržence (Durkheim, 2002) byl kritizován antropology jako James Laidlaw (2014) za nedostatečnost v přičítání svobodného rozhodování či situační reflexe individuálnímu aktérovi. Následná teoretická vlna zkoumající právě reflektivní dimenzi lidského myšlení a jednání v antropologii náboženství nabízí nástroje pro hlubší chápání toho, jak jedinec v náboženské komunitě smýšlí v kontextu své celé osobnosti a života.

Tento antropologický přístup známý jako antropologie etiky pro mě představuje inspirativní rámec především v tom smyslu, že usiluje o bližší porozumění náboženským aktérům v jejich individuální celistvosti, žijícím prakticky nepřetržitě v náboženském kontextu, kterým je misie. V metodologické části bude blíže vysvětlena volba terénu, no teoretickým kontextem této práce je právě snaha v něm zachytit každodenní etiku jedinců oddaných probírané neortodoxní církvi, a zjistit, zda je tedy tímto způsobem pro výzkumníka relativně srozumitelné proč mormoni dělají, co dělají, a proč cítí, co cítí.

I.-V. ETIKA V POJETÍ MICHAELA LAMBEKA

Autorem, jehož chápání etického v tomto projektu používám pro analýzu terénních dat, je americký antropolog Michael Lambek, a základy mého chápání těžím z knih *The Ethical Condition: Essays on action, person & value* (2015) a *Four lectures on ethics: anthropological perspectives* (2015). V této krátké kapitole se pokusím nastínit to, co vnímám jako ten nejdůležitější základ Lambekova pojetí.

Absolutní determinace jedince účastnícího se náboženských rituálů či žijícího dle církevních zásad je tedy jedním z problémových teoretických předpokladů, bránících smysluplnějšímu porozumění cítění a motivacím účastníka (Cannell, 2017). Lambek přináší

pojmem *neúplné determinace*¹⁷ (Lambek, 2015), který zdůrazňuje, že v každé situaci, ve které se člověk ocitne, je přítomna také jistá vědomá a nedeterminovaná dimenze, která v sobě právě nese reflexi a soudnost. Tato všudypřítomná dimenze je pro mě bodem zájmu ve zkoumání myšlení a cítění misionářů. Slovy samotného autora by „zohlednění etického rozměru mohlo obohatit naše chápání lidského života tak, jak je skutečně prožíván, zakoušen a reflektován (Lambek, 2015, s.6)“. Tento antropologický směr se tedy nezaměřuje na hodnocení a souzení toho, co je etické, nýbrž na etické vědomé soudy a procesy zkoumaného jedince, v kontextu pouze jemu vlastních hodnot a stylu uvažování. V jádře termínů, které Lambek analyticky užívá, je jakási emulze aristotelské soudnosti a Wittgensteinova pojetí *kritérií*. Tyto kritéria jsou, zjednodušeně řečeno, utvořená v konkrétní žité dimenzi života, a prostřednictvím zkušeností vytvářejí cit pro to, jaké konání je v daném kontextu správné. Z různých kontextů a prostředí má člověk utvořena rozdílná kritéria, a žádná kritéria tak nejsou uplatnitelná univerzálně na všechny životní situace. Člověk tedy svou reflexi podkládá různými kritérii; například kritéria uplatňovaná v pracovním prostředí, se budou částečně pojit a lišit s těmi, které uplatňujeme ve své domácnosti, a ty se budou částečně pojit a lišit s kritérii aktualizovanými během nedělní mše. Aristotelská soudnost přichází v momentu, kdy se jedinec nesoucí směs různých kritérií a hodnot v reálné situaci orientuje svou reflexí. Nejedná se nikdy o jednoduchou volbu mezi jedním či druhým, ale o „rozvažování mezi nesouměřitelnými hodnotami“ (Lambek, 2015, s.15). Tato teorie samozřejmě sahá do hloubky, na kterou tato práce nemá dostatečný prostor, no tato kapitola by měla sloužit k pochopení toho, čím míním onu sledovanou reflektivní dimenzi informátorů. V případě, že bude v dalších kapitolách interpretace dat odkazovat k nezmíněným koutům Lambekovy teorie, teoretický kontext mého postřehu bude vždy uveden.

2. METODOLOGICKÁ ČÁST

Terén

Empiricky je tato práce postavená na opakovaných polostrukturovaných rozhovorech se čtyřmi mormonskými misionáři, tedy s dvěma páry, jelikož misionáři žijí a fungují v nerozdělitelném dvoučlenném týmu. V teoretické části již bylo uvedeno, že pozice a role misionáře je pro církev důležitá a specifická, a ve stejnou chvíli je to role, která z náboženského diskurzu a vnímání teoreticky vůbec nevystupuje (oproti např. členům laického duchovenstva). Mladý člověk

¹⁷V angličtině *underdetermined*.

vyjíždějící na svou misi je zachycen do neustálého náboženského smýšlení podporovaného svým neoddelitelným partnerem po dobu dvou let (v případě misionářek, jak již bylo zmíněno, se jedná o dobu osmnácti měsíců). Proto se domnívám, že pro výzkum mormonského uvažování bylo v mé pozici nejefektivnější navázat kontakt právě s misionáři, kteří se navíc pohybují v mé věkové skupině a potýkají se s životními problémy mně jaksí více srozumitelnými¹⁸, což může snad učinit víc zřetelným, jakým způsobem do života informantů zasahují duchovní a komunitní principy. Výzkum probíhal zejména v církevní budově v pražských Hradčanech. Nehledě na běžné soucitné reakce na univerzálnější aspekty životů informantů během rozhovorů se jazyk výzkumu, charakter terénu a životní styl informantů podstatně liší od prostředí, ve kterém se jako výzkumník situuji.

Informanty je dvojice misionářů se jmény Charlotte a Elizabeth, původem z Velké Británie a Utahu ve Spojených státech Amerických, a další dvojice Michael a Morgan, z nichž Morgan pochází také z Utahu a Michael z blízkého Idaha.

Výzkumné otázky

Hlavní výzkumnou otázkou projektu je *jakým způsobem se mladý misionář vypořádává s odlišným nastavením společenského prostředí, do kterého je v rámci misie zasazen?* Zkoumání této otázky nám umožní odhalit různé motivace, úvahy a významotvornost skrytou v myšlení oddaného člena církve Ježíše Krista Svatých posledních dnů. Způsoby, jakými se na aspekty své víry odkazuje, a v jakých momentech jeho závislost na víře nabírá největší intenzitu.

Podotázkami doplňujícími zkoumaný jev, jsou otázky:

- *Jak mormonský misionář překládá vlastní hodnoty a motivace do cizího jazyka a cizí kultury?*
- *Jak zásadně je mormonský misionář ovlivněn svým terénem?*

Způsob tvoření dat

V této práci vycházím z etnografické sondy, jejíž jádrem byly polostrukturované rozhovory, které byly vedeny s dvěma páry misionářů (celkem 5 rozhovorů), které budou posléze představeny. Přesto že mají informátoři relativní znalost českého jazyka, byly rozhovory

¹⁸Např. dilema nástupu na univerzitu, hledání vlastní životní dráhy a jiné strasti dvacetiletého člověka, které budou zmiňované v kapitolách výzkumu. Uvědomuji si, že hledání podobností s informanty je zpravidla neproduktivní, nicméně se pokouším hledat efektivní rozměr podobností přirozeně existujících.

vedeny v angličtině, která je ve všech případech jejich jazykem mateřským. Každý rozhovor, zda už se jednalo o první setkání či o setkání následovné, byl veden s oběma misionáři zároveň. Odpovědi a myšlenky informantů se tedy prolínaly a často vzájemně inspirovaly k hlubším závěrům. Otázky v rozhovorech se soustředily na výpovědi informantů o jejich vnímání vlastní role, své církve a vlastního poslání, a zároveň na jejich každodenní život, jelikož nás teorie Michaela Lambeka motivuje hledat jistou intersekcionalitu mezi zpravidla víc rituálně utvořenými a opakovaně oživovanými hodnotami a mezi zkušenostmi všedního dne, které při nejmenším vyžadují praktická zjednodušení duchovního učení, nebo se v jistých případech od konkrétního ideového uvažování úplně odpoutávají. Tyto dvě sféry dle Lambeka (2015) mají na vývoj reflexe jedince a na sebe vzájemně srovnatelný dopad. Data utvořená polostrukturovanými rozhovory byla spíše okrajově doplňována různými interakcemi s misionáři mimo čas rozhovorů, nestrukturovanými rozhovory s misionáři a ostatními členy církve během návštěvy nedělního obřadu a také postřehy z tohoto obřadu, či z jakékoliv návštěvy církevní budovy během období terénního bádání.

Situovanost výzkumníka

Můj zájem o antropologii náboženství pramení z osobního zájmu o duchovním rozměr lidského života. Vyrůstajíc v katolickém prostředí na Slovensku a od desíti let žijíc na severu Čech, kde se jakýkoliv náboženský kontext života z mého prostředí naprosto vytratil, jsem v pozdější fázi života znovuobjevil zájem o hlubší pochopení spirituality v životě. Moje vlastní náboženská pozice je spíše naplněná zvědavostí, a osobně necítím potřebu hledat nové odpovědi pro existenciální otázky prostřednictvím náboženství, jakkoliv fascinující či až ohromující pro mě jednotlivé náboženské výpovědi mohou být. Výběr tématu pro bakalářskou práci jsem se tedy snažil po celou dobu studia směřovat k problematice náboženství. Jednoho dne jsem narazil na cestě hromadní dopravou na mormonského misionáře sloužícího v Praze, který na misi dorazil z Utahu. Naše konverzace ve mně probudila zvědavost ohledně přítomnosti této církve v České republice a také ohledně života tohoto člověka. Mé následovné čtení o církvi a o životech těchto misionářů mě přesvědčilo pokusit se na toto prostředí nahlížet jako na etnografický terén a uchopit ho antropologickou perspektivou. Žádné církevní zkušenosti ve svém dospělém životě tedy nemám, terén je pro mě nesamozřejmý jak charakterem, tak jazykem a zdál se mi jako hodný bakalářské snahy se seznámit s antropologickou praxí. Osobní motivací je mi tedy zvědavost a vše splývá s mou preferencí antropologického bádání.

Etika výzkumu

Během výzkumu jsem se řídil etickým kodexem České asociace pro sociální antropologii (CASA, 2023). Specifičnost terénu vyžadovala opatrnost v charakteru pokládaných otázek, s důrazem na to, že se nejednalo o kritiku mormonského myšlení nebo samotné církve. Informátorům byla vždy zdůrazněna možnost otázku nezodpovědět nebo jakékoliv téma přeskocit. Jelikož se jedná o osoby s posláním šířit vlastní víru, bylo také očekávané, že se pokusí promlouvat k osobě výzkumníka. Z tohoto důvodu jsem během prvních rozhovorů objasnil vlastní náboženské stanovisko, zdůraznil svou přítomnost motivovanou pouze antropologickým bádáním, no s tímto byl otevřen dialogům o víře za účelem lepšího pochopení informantů. Toto očekávané napětí nebylo pro výzkum přehnaně invazivní a účastníci rozhovorů, včetně výzkumníka, byli obeznámeni se vzájemnými pozicemi, motivacemi a rozhovory probíhali pouze s respektem k těmto vzájemně pochopeným pozicím.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

III.-I. ELIZABETH A CHARLOTTE

První misionářskou dvojicí, se kterou jsem se měl šanci blíže seznámit a se kterou jsem měl šanci do hloubky probírat otázky mého výzkumu, byly sestry Elizabeth a Charlotte, které spolu v době prvního rozhovoru fungovaly teprve druhým týdnem. Byly spárovány pro službu na Kladně a naše rozhovory probíhaly v církevní budově v Praze, umožněny jejich páteční návštěvou kvůli pravidelnému misionářskému zasedání. V přítomné kapitole bych chtěl informantky představit, tedy uvést jistý biografický kontext pro pokračování tohoto textu. Informanti tvořící můj terén jsou celkově čtyři, jelikož se ale neustále vzájemně doprovázejí a já sám jako výzkumník jsem neměl šanci si s nikým promluvit individuálně, toto představování uvádím také v jejich vzájemné přítomnosti a znovu zdůrazňuji, že informace, postřehy či pocity jakékoliv z těchto čtyř osob zazněly vždy pouze za přítomnosti jejich partnerky či partnera.

Sestra Charlotte byla do České republiky vyslaná z Anglie. Stejně jako její sourozenci se narodila do rodiny již žijící s aktivní církevní účastí. Oba její rodiče konvertovali v náctiletém věku a jelikož je svoboda individuálního rozhodování jednou z hodnot církve, Charlotte byla k volbě vstupu do církve připuštěna ve věku osmi let, a to s pozitivním výsledkem. Přesto že se zájem o misii u žen neočekává ve stejné míře jako u mužů církve,

Charlotte i Elizabeth se pro svou misi rozhodly již od věku osmnácti let. Charlotte vyrůstala v mormonské rodině a kombinace její důrazné víry s její aktivní, energickou povahou její odhodlání pro misi zapečetila. V čase našich rozhovorů bylo oběma informátorkám dvacet let a jejich misijní cesta tak trvala již rok a půl. Centrum jejich výcviku bylo v obou případech v Utahu, přesto že se další MTC nachází také ve Spojeném království, jelikož je pro výuku českého jazyka vybavená pouze centrála v Provu. Po dokončení tohoto intenzivního misionářského tréninku byla Charlotte v čekací době na vízum potřebné pro vstup do České republiky, a z toho důvodu byla po přípravě jako misionářka po dobu přibližně dvou měsíců aktivní ve Velké Británii. V České republice je již aktivní přes osm měsíců.

Sestra Elizabeth vyrůstala jako dítě mladých konvertitů v Utahu, kde se stejně jako ona rozhodla následovat učení církve polovina jejich sourozenců. Po výcviku jí také stála v cestě čekací lhůta na vízum a první čtyři měsíce odsloužila na jihu Kalifornie. Utah je pro církve Svatých posledních dnů ústředním státem, tedy duchovní či církevní dialogy v jejím původním prostředí nejsou ničím neobvyklým, a to navíc v kontextu této pro zbytek světa netradiční církve. Její působení v Kalifornii, pohybující se často v latinskoamerické komunitě, jí také vystavilo vcelku otevřenému prostředí pro interakce jak duchovního rázu, tak pro spontánní interakce s neznámými lidmi jako takové. Už tohle pozadí jí vystavilo drastickým rozdílem po příjezdu do Čech. Elizabeth, pocházející z prostředí relativně nepřírodního pro Svaté posledních dnů nicméně také vnímá výrazné odlišnosti tohoto typu.

Elizabeth: Anglie je možná někde uprostřed. Je běžné popovídat si s někým u pokladny během nákupu, jen tak na někoho narazit na ulici a začít konverzaci, ale není to vítané tolik jako v Americe... ano, myslím, že je to hodně odlišné i z hlediska misionářské perspektivy, ano, je to velmi odlišné, protože hodně lidí v Anglii je také v anglikánské církvi nebo u katolíků, náboženství je tam hodně. Takže mluvit s nimi o náboženství je méně zvláštní, je to víc otevřené.

Výběr cílové země, České republiky, také nijak nesouvisel s dosavadními zkušenostmi nebo jakýmkoliv spojitostmi v životě budoucích misionářek. Každé přiřazení misionáře k zemi je pro samotného vyjíždějícího náhodné a odvíjí se spíše od momentální potřeby církve.

Elizabeth: Nemůžeš si vybírat na jaké místo ve světě pojedíš, prostě podáš přihlášku... není to ale tak, že bys byl přijat na základě tvých zkušeností a dovedností, ale na základě toho, jestli jsi dostatečně zdravý a jestli máš touhu jet.

Počáteční odhodlání pro vstup do misie se u všech informantů nezdálo být reflektované nijak osobitě. Ve výpovědi obou misionářek je misie vnímaná jako příležitost pro vroucí šíření vlastního hlubokého přesvědčení a radosti z přítomnosti Krista v jejich životech, také

neexplicitně popisují i jakýsi koncept potenciálního vývojového duchovního stádia. Jak bude dále víc a víc ilustrováno, misionář je na jedné, a to té viditelnější straně, vnímán jako posel zpráv, médium pro šíření lásky ke Kristu, z ateistického skepticismu dokonce jako lovec oveček, hledač a tvůrce nových příznivců církve toužící po růstu, no druhým, snad i hlubším a ateistickému myšlení méně dostupným rozměrem misie je jev, v jehož rámci je také jistým přechodovým rituálem (Van Gennep, 2018) Svatého posledních dnů. Cesta plná výzev a strastí slouží k intenzivnímu prohloubení vlastní víry, identity a k vytvoření víc sobě vlastního vztahu k již nošenému duchovnímu učení. Šlo by snad i odkázat na pět stupňů praktického vědění popsáno Flyvbjergem (2001), které uvádí Lambek (2001, s. 171-173) v kapitole také pojednávající o *učení se náboženství*. Duchovní člověk vždy prochází stádií osvojení učení, řekněme od pamatování si pasáže svého písma nazpaměť, přes jejich uplatňování v praktickém světě s vytříbeným důvtipem až po ztělesnění duchovního vzoru a duchovní moudrosti, učící a vedoucí ostatní. Dle podobné abstraktní představy by tedy v ideálním případě misie měla i pro dobro samotné církve duchovně šlechtit své mladé členy. Tuto představu zde uvádím, protože je dle mého přínosné jí věnovat pozornost v dalších výpovědích informantů v rámci celého zbytku této práce.

Když poprvé zazněla přímá otázka, proč se Charlotte stala misionářkou, její odpověď zněla následovně:

Mým úkolem jako misionáře je zvát ostatní, aby přišli ke Kristu, dát jim příležitost dozvědět se více o obnovení¹⁹ Ježíše Krista, o víře, o pokání, křtu a radosti až do konce. Já mám z této činnosti radost a také mě to přivedlo to blíž ke Kristu. Posílilo to mé svědectví a dalo mi to mnoho příležitostí, které bych jinak mít nemohla, jako příležitost učit se víře, vědět, co chci. Jak se chci uplatnit se po misii a jak mohu být učedníkem Ježíše Krista. A také v mém osobním životě a pro mou budoucí rodinu, pokud mohu být příkladem pro mé přátele a pokračovat v pozývání lidí ke Kristu po mé misii prostřednictvím mého vysokoškolského studia, sportu a tak dále.

V rámci diskuze jsme se zaměřili na bod onoho zesílení víry v přítomnosti nejistoty a nepohodlí. Sestra Elizabeth tento fenomén popsala slovy:

Jo, rozhodně mám pocit, že jsem nesla před misii svědectví o tom v co věřím, kdo je Bůh, Ježíš Kristus a tak. Když jsem ale přijela na misii, přišla jsem na to, proč tomu věřím, a také na to, co to znamená pro mě osobně a jak můžu přistoupit k věcem jako Boží pomoc a jak jí spatřit. Čeština! Tu se nemůžu naučit! (lehký smích) Když slyším češtinu tak mi

¹⁹Obnovením se naráží na přímou návaznost církve na původní předkatolickou podobu křesťanství.

to přijde prostě nemožné. Jsem tady čtyři měsíce a zažila jsem jedny z nejlepších momentů svého života. Často jsem si říkala, nemám tušení, co říkají, ale budou ode mě očekávat reakci. A jen si říct v srdci rychlou modlitbu, Bože, Ježíši Kriste, nerozumím, ale potřebuji rozumět a potřebuji tvou pomoc. A následně se něco jednoduše sepne a vím co říct. A tohle jsou ty nejzajímavější zážitky.

Oproti dvojici starších, která bude představena v další kapitole, byla jednou ze specifických odlišností potřeba modlitby, na které trvala zejména sestra Charlotte. Relativně byla v průběhu všech rozhovorů u informantek vnímatelná větší tendence k odklonu od běžného jazyka (Lambek, 2015). Běžný jazyk Lambek popisuje v opozici k performativním verbálním aktům koncipovaným J. L. Austinem (1962). Od prostého popisování a referování k věcem nepřítomným nebo čistě abstraktním, formulace, naléhavost, seriózita a záměr užívaných slov přeměňuje řeč aktéra ve verbální akt zasahující do přítomného děje. Tento takzvaně ilokuční jazyk²⁰, také míra jeho užívání, je také důležitým konceptem pro analýzu těchto rozhovorů. V rámci ilokučních aktů také rozlišuji mezi akty misionářskými, jejichž snahou bylo promluvit k výzkumníkovi jako k duchovně otevřené osobě s potenciálem konverze²¹, a akty náboženskými, které byly informantkami prováděny spíše v zájmu vlastní stability ve víře. Tyto akty se prolínají, no zdá se mi být přínosné vnímat dva rozdílné rozměry. Modlitba může sloužit primárně k poctivému spojení mladých věřících s Bohem, k pevnému udržování „půdy pod nohama“, no zároveň nese rozměr, kdy aktérka doufá v inspiraci přítomného výzkumníka, snaha umožnit mu pocítit přítomnost Ducha svatého. Stejně tak z logiky dřívější části textu naopak snaha zvát outsidersy k obřadům či je přesvědčit o síle své víry, slouží primárně k tvoření přízně, no sekundárně taky prohlubuje přesvědčení misionářů skrz vlastní praxi.

Každý rozhovor byl tedy zakončen modlitbou sestry Charlotte. Pro tuto modlitbu informantka zvolila češtinu, jelikož je v tomto jazyce více duchovně aktivní, a všichni misionáři jsou naučení chopit se každé příležitosti své jazykové dovednosti procvičovat. Počátek a konec modlitby udržovaly rituální, tradiční formu této performance (tzn. přimluvení se k Nebeskému Otci a závěrečné pronesení, že slova byla pronesena ve jménu Ježíše Krista). Také byla naplněna křesťanským jazykem, zaměřená na církevní hodnoty, zejména rodiny všech přítomných a jejich blahobyt. Promluva k Bohu byla ale improvizovaná, což bylo zřejmé i skrz

²⁰Jinak *ilokuční akt*, jelikož lokucí je míněn samotný slovní obsah a ilokucí míra, jakou performuje akt neboli zásah do přítomné situace.

²¹I přesto že byla před výzkumem ujasněna má osobní duchovní pozice, oddanost misionářů k jejich poslání nebyla naivně podceňovaná, naopak byla po celý výzkum očekávaná.

hledání slov v cizím jazyce, a také kvůli popisu momentální situace, děkování Bohu za umožnění onoho setkání s konotací víry v to, že se jaksí jedná o Boží záměr.

Tato kapitola tedy sloužila k rychlému seznámení se situací dvou informantek, a také ke kontextuálnímu uvedení do dalších teoretických motivů, na které v rámci výzkumu do jisté míry výrazněji budily mou pozornost. Po představení dalších dvou informantů se k Charlotte a Elizabeth vrátíme.

III.-II. MICHAEL A MORGAN

Během návštěvy nedělního obřadu, kam jsem byl během rozhovorů pozván sestrami Elizabeth a Charlotte, jsem měl šanci se seznámit s průběhem tohoto náboženského rituálu, a stejně tak se samotnými členy církve. Hned po vstupu do církevní budovy byl každý účastník obřadu vřele přivítán, a to zejména různými misionáři, vždy spíše dle toho, s kterým misionářem měl daný člen vyvinutý vztah. Misionářská přítomnost nebyla nutně výraznější, no každý z nich nesl jakousi povinnost navíc. Zda už šlo o přednesy v rámci obřadu, hru na pianu v dětské části obřadu, či o interakci s přítomnými, kde se v mém případě jednalo o zasvěcení do dění. Obsáhlejší konverzace se mnou se ujal starší Morgan, který si po vzájemném představení sedl na vedlejší židli ode mě a umožnil mi nestrukturovaný rozhovor v rámci celé první půlky obřadu, která je společná pro všechny. Je naplněná modlitbami, zpěvem náboženských písní, u kterých mi starší Morgan také napomáhal udržováním mé orientace ve zpěvníku a kratšími přednáškami v souladu s písmem, či s výroky momentálního proroka neboli prezidenta církve Russella M. Nelsona. Ve druhé půlce obřadu se účastníci skupina dělí na tři, a to jednu mužskou, jednu ženskou a jednu dětskou. Účast na druhé části v mé pozici spočívala v poslechu takzvaných lekcí, kde si vždy pár členů duchovenstva připraví přednes o jisté teologické či církevní problematice. V této druhé části jsem seděl nadále vedle staršího Morgana, no z druhé strany také vedle staršího Michaela, se kterým jsem v tu dobu byl seznámen skrz několik telefonních hovorů. Po několika teologických výměnách názorů různých členů se lekce ukončily a po zjištění, že Morgan a Michael byli v tu chvíli nově spojení pro misii v Praze, jsme se po kratším rozhovoru a obeznámení s projektem domluvili na společném výzkumném rozhovoru pár dnů poté.

Jak jsem již zmínil, se starším Michaelem jsem byl v nepravdělném telefonickém kontaktu měsíce před zahájením samotných rozhovorů. Ostatními misionáři byl označován za toho nejzatíženějšího, což šlo dosvědčit také tím, že během každé naší telefonické konverzace

se nacházel na jiném místě, zda už v České republice, nebo na Slovensku, kde byla jeho misie zahájena. Prvních osm měsíců po příletu z Utahu, kde se učil slovenskému jazyku po příjezdu z rodného Idaha, strávil prvních osm měsíců misie v Košicích, kde také nabral košický dialekt a přízvuk. Po přemístění do České republiky nebyla jazyková tranzice tak náročná, protože byl během pobytu na Slovensku mediálně zásobován českými zdroji, což odůvodnil nedostatkem těch slovenských.

Michael byl čtvrtým dítětem manželského páru dvou konvertitů, kteří k Svatým posledních dnů konvertovali zhruba ve dvaceti letech a následně prošli církevním sňatkem. Na otázku, jak se dostal k církvi odpověděl nejdříve příběhem svého otce:

...Ale v podstatě můj otec vyrůstal v domě, ne v příliš dobrých podmínkách. A měnil tatínky. Jeho máma se rozvedla a vzala si jiného. Jiný chlap, ten byl násilný, pil hodně alkoholu, mlátil svou ženu, žili v hrozných podmínkách. Víš, vždycky mi říkal, jak nesnáší brambory. Protože většinu času žili jen na bramborech. Takže měl všeobecně těžké... počátky.

A to je jedna z věcí, který se pro něj změnilo a já si ho velmi vážím. Opravdu hodně připisuje evangeliu, jak ho změnilo a pomohlo mu jakoby být lepším a být lepším člověkem ve společnosti a pomáhat ostatním, protože on přišel z opravdu drsného místa. A i díky tomu se z toho dokázal dostat, získat dobrý titul, stát se otcem, a to dobrým otcem. Otcem, který se jednoduše stará o své děti a všechno ostatní, ono je to prostě úžasný. A tak potom jsem tak nějak vyrostl dle jeho vzoru a když mi bylo osm, tak jsem se nechal pokřtít.

Svobodná volba křtu v osmi letech u žádného z informantů ale není definitivním bodem přijetí mormonské víry a vedení života cíleně dle mormonského učení. Tento krátký příběh také samozřejmě vznikl jako narace původu během mnohem pozdějších stádií života Michaela. Přes jejich oficiální připojení se k církvi ve věku osmi let, se stabilní kořeny osobní víry všech informantů, tedy toho, jaký má pro ně jako pro dospělé lidi význam, a jak koreluje se zbytkem jejich života tvoří vždy 5-10 let po křtu. V případě Michaela se jeho odhodlání vydat se cestou svého otce zapečetilo krizí v osobním životě a hledáním cesty ven:

O něco později, to mi bylo asi šestnáct, jsem navázal vztah s jednou dívkou a ona byla taková, víš, jaké jsou holky. Tak nějak jsem se vzdal všeho, co jsem chtěl, a říkal jsem si, že udělám, co bude chtít. Takže jsem se nakonec odloučil od rodiny a od všeho ostatního. Nebyla moc nábožensky založená, takže jsem se tak nějak ztotožnil i s tím a říkal jsem si, dělej si, co chceš. Nastavil jsem se na to, že tohle budu následovat a, víš, jak tě lidé dokážou zmrazit. Tak nějak jsem v tom uvízl a choval se nezdravě sám

k sobě... Uběhl rok, dva a cítil jsem ze sebe jakési selhání. Byl jsem odkloněn od víry, tak jsem se rozhodl přestěhovat se do Utahu a znovu v sobě něco najít, jaksi vyčistit svůj mozek. Cítil jsem se všeobecně špatně, tak jsem se snažil zaměřit na dobu, než jsem potkal tuhle holku. Časem do sebe začalo zapadat, řekl jsem si, tohle přesně chci, solidní a pevné svědectví. Rozhodl jsem se oddělit od své přítelkyně a nastoupit na univerzitu... Byl jsem na vysoké škole, a tam jsem se také dostal ke špatným věcem. Začal jsem pít alkohol a jednoduše plýtvat časem. Je to snaha zaplnit v sobě díru potěšením, věcmi jako večírky, věcmi, které nikam nevedou. Ve zkratce, jeden večer jsem se opil do bodu, kdy jsem o sobě neměl ponětí, a na druhý den jsem si řekl že to stačí. Musím přestat plýtvat svým časem, přestat plýtvat životem.

Po tomto období se Michael oddal duchovní cestě naplno, evangelium mu dodávalo směr, strukturu a cestu, kterou může vykročit za něčím, co nabízí jakýsi osobní rozvoj. Projevil zájem o misii, která stabilitu tohoto rozhodnutí upevní a pomůže mu přemoci jeho „nerozhodnou“ povahu. Šlo o hledání jakési léčby chaosu, no zároveň se zdá, že náboženské hodnoty převzaté od své rodiny v Michaelovi dřímaly vždy kdesi hlouběji než kritéria, dle kterých se snažil řídit svůj romantický či společenský život.

Starší Morgan, si po křtu prošel také spíše klikatou cestou k plně a vědomě oddanému následování náboženského učení.

Moje rodina byla věřící, stejně jako moji rodiče a my všichni. Strana rodiny mé mámy byla technicky méně věřící, nebo alespoň co se týče naší církve, můj dědeček byl konvertita, změnil náboženství a jeho rodina to moc nepodporovala, ale jsou to většinou také věřící lidé, ale mají jiné životní hodnoty. Z babiččiny strany na straně mojí mámy, její rodina je taky celá členem naší církve, takže se u ní tak trochu střetly dvě strany a její rodina měla hodně problémů už na začátku a ona z toho tak nějak vyšla s novou silou. Její rodina ji nepodporovala zrovna nejlépe a můj dědeček, také její otec, se také několikrát rozvedl a měl docela zajímavý rodinný život, ale ona chtěla pro své děti vytvořit ten nejlepší život, jaký mohla. S mým tátou se pak vzali. Táta pocházel z velmi silné rodiny. Měli v rodině pár smrtí, které byly těžké. Táta přišel o bratra, když mu bylo devět, měli pár věcí, kterými museli projít společně, ale jsou to jedni z nejsilnějších lidí, které znám. Farmáři ve Washingtonu, poblíž místa, odkud pochází on (Michael). A jo, já jsem vyrůstal v církvi, byl jsem pokřtěný v osmi letech. A samozřejmě jsem byl tehdy nadšený. Ale řekl bych, že můj příchod k víře byl trochu jiný, i když jsem nikdy nepochyboval o tom, že to, co církev říká, je aspoň trochu pravda, nebo aspoň že je to funkční v praxi, protože jsem snadno viděl rodiny v naší církvi, které žily v mém okolí,

ty, které se tímto učením řídily, a jejich život byl mnohem lepší. A i když přišly těžké časy, zvládaly je mnohem lépe.

Cesta, kterou dorazil k vlastnímu pohodlí ve víře Morgan bude více rozebraná v pozdější části práce, no jednalo se o spíše o vnitřní intelektuální dialog než o přesvědčení docílené jakýmsi selháváním, srovnatelné s cestou Michaela.

Ve srovnání s Charlotte a Elizabeth byl přístup k rozhovoru Michaela a Morgana celkem odlišný. První dvojice spíše prolínala každodenností s poněkud surovějším zpřítomňováním Ducha svatého, jejich výpovědi byly více duchovně nabitě a abstraktně sentimentální, a jak již bylo zmíněno, užívaly více misijního a křesťanského jazyka a nijak výrazně z tohoto rámce nevystupovaly. Druhý pár informantů vše držel spíše na rovině specifických a pro ně klíčových životních zkušeností, zkoumal vlastní individualitu, a tak poté i víc explicitně a hluboce uvažoval individualitu všech zmiňovaných lidí. Jádro našich rozhovorů se tedy utvořilo na více úvahové rovině. Proto se v dalších kapitolách zaměřím ve spojitosti s Charlotte a Elizabeth na více praktické aspekty jejich misie, na to, jak se jejich poslání propojuje s každodenními aktivitami a jejich osobními zájmy, a na to, jak své přítomné pokusy o harmonizaci těchto dimenzí reflektují. Poté se u Michaela a Morgana budu věnovat spíše tomu, jak reflektují dynamiku svého uvažování a jak se vyrovnávají s problémem, na který upozornil starší Morgan, jímž je snaha o jakousi spoluexistenci moderního, vědeckého myšlení a myšlení náboženského. Jedná se také o něco, co je implicitní součástí jeho misie, a jelikož na tyto úvahy kladl důraz z vlastní iniciativy, přisoudil jsem tomu adekvátní důležitost a budu se snažit tuto část vnitřních soudů mladého misionáře Svatých posledních dnů posléze zachytit.

III.-III. RUGBY A TYKÁNÍ

Jádrem této kapitoly budou dva zdůrazněné aspekty misie sestrou Charlotte. Hledání cesty, jak být během misie sama sebou, účastnit se na věcech mimo církve, které jsou jí blízké, a na straně druhé vypořádávání se s cizí kulturou, hledání cesty přes společenské a kulturní zvyky, ve kterých se nevyznají, a které jsou od nich zároveň mnohdy očekávány. Tato očekávání mají informantky úzkostlivou potřebu naplňovat, jelikož usnadňují vytvořit půdu pro jejich misijní povinnosti, a také se na čistě lidské úrovni jedná o snahu zorientovat se ve svém prostředí a najít komfort v každodenních rutinních situacích.

Tykání je jedním z kulturních, jazykových jevů, probíraných v rozhovorech, který zde také symbolicky označuje širší úzkost a neustálou nejistotu, se kterou informantky během svého misijního pobytu zápasí.

Charlotte: Tohle je velmi odlišné od angličtiny, my nemáme vykání a tykání. Takže když s někým mluvíme česky, zejména když se bavíme s babičkami (i v rámci angličtiny informantky užívali české slovo babičky), musíme si na to dávat velký pozor.

Elizabeth: Jo, upřímně jsem nesprávným lidem tykala mnohokrát. Charlotte: A když tykáš babičkám, dají ti to najevo.

...

Charlotte: A pořád, rozumět kultuře za tykáním a vykáním je stále těžké. Někde jsem slyšela, že o tom rozhoduje žena, jindy starší člověk. Pokud někdy tykáš moc brzy, může to působit jak flirtování! Jsem z toho zmatená!

Elizabeth: Většinou když se s někým seznámíme tak jim vykáme, a časem, když je pozveme na lekce²² tak váhavě nabídneme tykání.

Charlotte: A oni řeknou jo! Ano, určitě! (hlasitý výdech) A je to vyřešeno (smích).

...

Charlotte: Tykání a vykání je rozlousknout opravdu těžké. Mám pocit že například v Čechách a na Moravě se to také vnímá a dělá rozdílně. Je to skoro jako se učit a používat dva různé jazyky prostě takhle (louská prsty). (Zvýšení hlasu) Je to nejzajímavější v kostele! Protože stojím ve dveřích a vítáme lidi a lidem se kterými jsme přátelé všem tykáme. „Ahoj ahoj, jak se máš“ tyhle věci. Ale i když se přátelíme s babičkou, pořád jí vykáme. Takže musíme na místě rychle přeskakovat do „dobrý den, jak se máte“ a není lehký se tomu učit přizpůsobovat.

Elizabeth: Pro mě nejzvláštnější na tom je situace, když mi babička řekne „ahoj“. Mojí přirozenou reakcí je říct „ahoj“ nazpátek. V angličtině prakticky kopíruješ všechno, co ti lidé říkají. Je těžký se naučit nad tím jinak přemýšlet.

Vykání je pro informantky tedy jakousi jazykovou bariérou navíc. Nejde jen o samotnou formalitu, ale také o to, co označují za „českou přímou“. Oproti jejich původnímu prostředí, což platí u všech čtyř informantů, je velkou kulturní změnou také jiné sociální naladění Čechů. Jedná se o větší uzavřenost a otažitost, a zároveň o pro tyto misionáře neobvyklou pragmatičnost a často překvapující přímou.

Elizabeth: Někdy působí přirozeně všem vykat. Potkáváme na ulicích mnoho lidí, no a jednomu klukovi jsem vykala. A rychle se na mě naštvál: „Proč mi vykáš?“ A pak říká: „Proč na mě řveš?“ A moje reakce byla: „Já na tebe neřvu, co jsem to provedla?“

²²Lekcemi se rozumí vysvětlování mormonské víry zájemcům v církevní budově, poté co přijmou pozvánku misionářů.

(smích) Jak jsem to mohla tolik poplést? A tak, je tedy vykat někomu taky neslušné, když očekává tykáni?

Často jsou jako střety s něčím zarážejícím informantkami popisované momenty, kdy se lidé vyjadřují s okamžitou upřímnou reakcí na danou situaci. Příkladem reakce, na kterou s humorem vzpomínaly, je věta „co potřebujete?“. Místní lidé dle jejich vnímání komunikují stručně a často nevěnují čas spontánním interakcím, pokud v nich nevidí jasný cíl.

Charlotte: Spíš mám pocit, že jsem se stala trochu přímočařejší, jsem trochu víc upřímná.

Elizabeth: Možná je to správné slovo asertivní.

Charlotte: Jo, možná. Jo, to je ono. Protože mám pocit že v Americe celkem, dalo by se říct, že chodíš kolem horké kaše. Neřekneš věci tak, jak na tebe doopravdy působí, nechceš ranit něčí city. Ve srovnání to vypadá tak, že kolem toho spíše kroužíš. Kvůli tamní kultuře, pokud je něco, co řekneš moc přímé, lidé si myslí že jsi na ně našťvaný. Je tam mezera. Pokud něco vyjádříš přesně tak, jak co cítíš, nebo jak to na tebe působí, vypadá to, že jsi našťvanější nebo rozhozenější, než jak jsi to skutečně myslel. Tady? Tady to tak vůbec nefunguje. Lidé říkají přesně co si myslí, a myslí tím vždy to, co zrovna říkají. Nic za tím není. A já, rozhodně se tady na mě něco z toho nalepilo.

I když lze pozorovat jistou kulturní asimilaci misionářek, z principu jejich práce mají málokdy možnost vytvořit si jakousi komfortní zónu. Jejich snaha pochopit kulturní a jazykové rozdíly je z pohledu informantek frustrující, mnohdy působící až nemožně. Jejich motivace se jím učit tuto frustraci nicméně jasně převyšuje. Každodenní obtíže na Charlotte i na Elizabeth dopad jasně mají, jejich duchovní systém je ale učí se vším se vypořádat a nalézt vnitřní klid, vnitřní mír, cítit lásku Boha a přítomnost Ducha svatého. Modlitba byla opakovaně zmiňovaná, pravidelná komunikace s Nebeským otcem nikdy neselhává. Jakékoliv patové situace sester Elizabeth a Charlotte se odvolávají na učení písma, a v rámci tohoto učení k správnému naladění na oddání se Bohu. V prosbě či díkuvzdání se úspěšnost modlitby prokáže v pocítění Ducha svatého. Duch svatý působí euforickým pocitem, ženoucím jedince vpřed. Tato spirituální entita je zmiňovaná a zdůrazňovaná v řeči informantek opakovaně. Sestra Charlotte se jí také pokusila uchopit z jádra věci, a to ze střetů s moderními spirituálními termíny jako *energie*:

A mnoho lidí věří v energii, a tak se někdy vydám touto cestou a budu s nimi o tom mluvit, protože je to zároveň zajímavé a věřím, že i my věříme v něco jako energii, jen jí známe jako Ducha svatého.

Zajímavé také je, že je Duch svatý jako pojem často popisovaný v rámci lidské univerzality. Každý člověk ho může pocítit a jedná se vždy o jednu a tu samou entitu. Zároveň je pro misionáře těžké popsat společné rysy všech těchto zážitků, možná až na jakýsi momentální pocit vnitřní harmonie.

Elizabeth: I tak, když se s někým bavíme o této energii, víme že je tam něco jinak. Že tam něco chybí. Protože to, čemu říkáme Duch svatý, je něco, co pociťuje každý člověk různě. Bůh s námi chce komunikovat, Ježíš Kristus, oni chtějí komunikovat. A proto cítíme Ducha svatého, kterého lidi nazývají energií, někdo motivací a znáš to, cokoliv jiného, každý má vlastní interpretaci. Já vím, že Ducha svatého pociťuji jinak než Charlotte, protože má se mnou Bůh tak perfektní komunikaci jako s individuálním člověkem. Každý máme s Bohem specifický vztah. Takže když se s někým bavíme na ulici, oni komunikují nazpátek a my máme pocit, že se bavíme o té samé věci, tak se o té samé věci bavíme (energie atd.), ale my jí cítíme a zakoušíme jinak, protože ta věc, kterou cítíme, je prostředkem Boha, jak s námi individuálně komunikovat. Jsme jeho děti a máme s ním blízký vztah. Přese mě Bůh komunikuje jinak než přes tebe, a to může obohatit mě, když z tebe cítím jeho přítomnost. A to do věci vnáší zcela nové vzrušení, protože my chceme, aby lidé měli tuhle zkušenost a vědomí, že mohou mít tak osobní vztah s Bohem, a aby rozuměli, jak s nimi Bůh komunikuje prostřednictvím Ducha svatého. Každý má vlastní zkušenost v tom, jak s ním Bůh komunikuje, a vždy je to tedy cítěno a vnímáno různě.

Prvotní cesta z nejistoty je tedy vždy ukrytá v písmu, které Charlotte přenáší k porozumění Božské přítomnosti. Jak sama připomněla: „Má-li kdo z vás nedostatek moudrosti, ať prosí Boha, který dává všem bez výhrad a bez výčitek, a bude mu dána.“²³ To, jak Bůh komunikuje skrz každou osobu zvlášť, a to, jakou hodnotu tomu Svatí posledních dnů přisuzují, se odráží i v jakési personalizaci misie. Náplň svého času na misi si mohou do jisté míry misionáři volit, samozřejmě mimo čas jejich univerzálních povinností. Nejdřív je ale důležité znovu zdůraznit, že po celou dobu misie ze své role ve veřejném prostoru vůbec nevystupují.

Já: Máš během své misie okamžiky, jakékoliv situace, kdy se cítíš mimo misii? Děláš během této doby něco, co si vůbec nespojuješ s tím, že jsi misionářka?

Elizabeth: Vlastně, upřímně, pro mě je to v kostele, kdy na to nemyslím tak moc, protože jsem to jen já. Jdu do kostela a jsem jen v té chvíli. Nebo také studium, víš, když studuji

²³Jk 1:5

tak jsem v tom momentu také sama. Jenom já a můj vztah s Bohem, to je všechno na co se soustředím.

...

Já: Takže mimo tyto okamžiky z misie nikdy nevystupujete? I to, co děláte z vlastního zájmu je vždy naplněné misí?

Charlotte: Ano, všechno je součástí misie.

V každém případě u Charlotte a Elizabeth existuje snaha, slovy Charlotte: „Najít způsob, jak být misionářem, ale zároveň sama sebou“. K tomuto tématu jsme se dostali po zmínce aktivity sester v místním rugby klubu, jelikož jsou obě v běžném životě také hráčkami rugby.

Elizabeth: Našli jsem tady rugby klub, přihlásili jsme se k němu. Je tak zábavné a zajímavé cítit to sportovní kamarádství, družnost, být ve sportovní týmové atmosféře, ale v češtině. My tam pořád všem vykáme, ale berou nás tam jako své rovnocenné a své kamarády, jak ty, kteří s nimi hrají sport, hrají s nimi rugby. A bylo tak zajímavé a skvělé vidět tohle rozšíření českých povah, české kultury. Mám z toho pak pocit, že sport je nakonec stejný kolem celé planety, že je společným, nemluveným jazykem. I poté nás pozvali na pivo, my nepijeme alkohol (smích), ale pořád je skvělé že se k nám takhle chovají, že nás tak přijímají a vítají, „přijďte příští týden!“ ...

Elizabeth: Také je tam zajímavé zmínit proč tady jsme, co děláme, a jednoduše se integrovat do komunity. Nejsme tolik jiní. Také to prezentuje možnost potkávat lidi, které třeba nepotkáme jen tak na ulici... Je to pro nás společenská příležitost, stejně jako příležitost fyzické aktivity, cvičení.

Tato sportovní účast sester jim umožňuje cítit se víc „ve své kůži“, a dalo by se říct nechat se vést individualitou svého pocíťování Ducha svatého do specifických komunit, a zároveň tak prohlubovat dopad svého misijního poslání. Tato činnost z výpovědi informantek pramení z jejich vlastního zájmu a iniciativy. Historie mormonské misie se sportu jako platformy chopila vícekrát v historii, i na více nad-individuální úrovni, různých částech světa, a to ve větší intenzitě. Ku příkladu, článek Bookera T. Alstona (2014) pojednává o vzniku mormonského baseballového klubu v Kapském městě ve třicátých letech minulého století. Tato iniciativa ale nevznikla z misionářské touhy po zábavě, ale šlo spíše o strategii, jak více zpopularizovat církve a zlepšit její veřejnou percepci v Jižní Africe, kde byla předtím vnímaná spíše s nenávisí. Po připojení se do ligy populárního sportu a po účasti na familiární sportovní tradici, vytvoření vlastní přítomnosti v této sféře, se církve a misie zachránily a veřejné mínění

se výrazně změnilo k lepšímu. Misie a sport mají historické záznamy dobrých společných vztahů.

Potřeba udržování individuální identity se s potřebou misijní aktivity tedy proplétají a často také doplňují, jelikož se v případě Charlotte a Elizabeth jedná o produktivní kompromis. Úzkost z lokálních jazykových bariér si ulehčují univerzálnějšími jazyky, ve kterých se pohybují s větším pohodlím a volností. Shodují se s tvrzením, že je od rozpaků z tykání Duch svatý osvobozuje jejich individuální zálibou. Dopomáhá jim energií, motivací, nebo jednoduše zájmem hrát rugby. Misionář Svatých posledních dnů, alespoň v tomto případě, používá vlastní individualitu jako nástroj pro zlepšení vlastní misijní činnosti, jak ze strany vlastního růstu, tak ze strany šíření zprávy o Ježiši Kristu.

III. – IV. MIMO SEKULÁRNÍ ROZUM

V době psaní této práce starší Morgan nadále slouží v Praze, nyní už po boku někoho jiného, než je starší Michael, který se vrátil na Slovensko. Během výzkumu sloužil v Praze několikátým měsícem, a měl za sebou již rok a půl své misie. Během této doby vystřídal několik různých měst svého působení. Prvních pár měsíců, než získal vízum do České republiky, byl misionářem v Texasu, a poté byl přesunut do Ostravy. Po úvodních měsících české misie se z ostravského prostředí přesunul do Mladé Boleslavi, kde také narazil na jisté kulturní rozdíly oproti poslednímu městu působení, i když ne tak dramatické jako rozdíly mezi Texasem a Moravskoslezským krajem. Z Mladé Boleslavi byl po dalších přibližně pěti měsících přesunut do hlavního města. Jak bylo již dříve řečeno, jeho osobní cesta k oddání se víře církve Ježiše Krista Svatých posledních dnů byla úvahového, snad i poněkud filosofického rázu. Tato kapitola se nebude snažit žádné úvahy rozvádět a nabírat teoretický charakter, ale pouze půjde o snahu předložit data vytvořená na základě spontánních reflexí informanta a vložení těchto myšlenkových reflexí do relevantního kontextu.

Morgan ve svém okolí vždy viděl rozdíly mezi rodinami, které měly pevnou víru a následovaly její principy, a mezi rodinami které žily bez tohoto náboženského zakotvení. V důsledku toho tomuto životnímu stylu vždy přisuzoval jistou váhu, jistou hodnotu. Svůj způsob myšlení ale popisuje jako spíše *logický*, nebo také *vědecký*. Dalo by se říct, že jeho dilematem bylo sledování této odlišnosti, vnímání kladného působení víry na lidskou psychiku a odolnost, a na straně druhé vnímání nedostatků v tom, co nazývá logickým vysvětlením těchto životních stylů. Dlouho nebyl schopen překročit tuto myšlenkovou bariéru, opustit uvažování, které byl naučen vnímat jako racionální v situacích, které byly spíše duchovní. Odlišnost

v kvalitách těchto mentálních nastavení mu nedovolovala vytvořit most mezi nimi a své „logické“ myšlení nebyl schopen ve svém jádře měnit. U této logické, moderní sféry myšlení u Morgana došlo k něčemu, co vnímá spíš jako vývoj nežli radikální změnu.

Morgan: Takže pro mě je v těch principech vždycky aspoň nějaká pravda, ale jsem docela logický člověk. Mám rád vědu, mám rád psychologii. Jakýkoliv druh biologie, astrologii, to všechno je pro mě hodně zajímavé. A tak je docela těžké to skloubit. Myšlenky jako některé aspekty náboženství a věci, které jsem znal z vědeckého hlediska, jestli to dává smysl. To je to, co byl můj největší problém, abych jako věřil, protože jsem viděl, že to lidi ovlivňuje. Ale jako je tu ta druhá strana, která byla jako, některé z těch věcí prostě nedávají smysl a musí dávat smysl. A to prošlo jakousi modifikací. Myslím, že každý má také své vzestupy a pády. Samozřejmě byly v mém životě body, kdy jsem se tím řídil blíž, a body, kdy jsem dělal věci, které jsem neměl. Vše se víc a víc týkalo mé rodiny, životní cesty, kterou jsem chtěl. Nakonec to vyvrcholilo, když jsem byl na vysoké škole. Řekl bych, že jsem se dostal z bezpečí rodičů a teď se dostávám do světa. Je čas dělat skutečná rozhodnutí. Na střední škole jsem si mohl dělat, co jsem potřeboval, co jsem chtěl. Ale najednou jsem se musel starat sám o sebe. Jsi na to sám. Co chceš od života? Za čím si stojíš, když přijdou těžké časy? Kam se vrátíš? A tak jsem se tak nějak musel rozhodnout sám. Ptal jsem se sebe, jestli věřím tomu, co mě učí, a věcem, které jsem viděl, nebo věřím svému uvažování jenom z vlastní hlavy? Rozhodl jsem se, že to zkusím. Tak jsem se trochu víc dostal k tomuto náboženskému aspektu. Do teologie a do toho, co to pro mě znamená. V podstatě si myslím, že moje životní cesta je spíš o tom, že jsem viděl všechny ty věci fungovat, ale učil jsem se, jak to skutečně působí na mě, a jak to může změnit můj život.

Morgan tedy staví principy církve proti samotné logice. Říká: „Mnoho věcí nedávalo smysl mému logickému myšlení, ale plody, které ty principy nesly, ty smysl dávaly“. Je zaměřen na reflexi myšlení a konání, u které by se šlo odvolat také na Fenellu Cannell (2005), konkrétně na její historický postřeh v sociálních vědách, kde se teologická tradice více méně násilně oprostila od spirituální podstaty a dala tak vzniknout modernějšímu volnému intelektualismu. Součástí vývoje tohoto jedince tedy je najít způsob, jak na sebe tyto dvě tradice vlastní silou napasovat v jejich dnešních podobách.

Starší Morgan také později pojednává o svém času stráveném na misi v Texasu, a srovnává mentalitu obyvatel Texasu s obyvateli České republiky slovy

Je to jiné, zejména oproti Texasu, jelikož Texas je plný věřících, možná bych řekl, že občas až slepě věřících. Je těžké z nich dostat co je to, čemu vůbec věří.

V tomto ohledu naznačuje preferenci prostředí, kde se setkává s větší reflexí a možnostmi hlubších, ideálně spirituálních konverzací než víry, která pro Morgana bez zamyšlení se nad ní nemá stejnou váhu. Často zdůrazňuje důležitost tyto témata odvážně uchopovat a věnovat jim dostatečný čas. Prostor, ve kterém se v čase výzkumu nachází, označuje za upřímnější:

Texas, Idaho, nejspíš všeobecně Amerika je plná lidí, kteří mají vlastní bublinu. Je tam mnohem lehčí začít s kýmkoliv nezávaznou konverzací, jsou přátelští, ale drží si linii, za kterou tě v konverzací nepustí. Chrání si svůj vlastní nedotknutelný prostor. Kdežto lidé v Česku spíše nosí mohutný krunýř, přes který když se dostaneš, jsou úplně transparentní, upřímní, řeknou cokoli tě zajímá. Řekl bych že to je jedna z věcí, která mě zde také dost ovlivnila. Jít přímo k věci, a bavit se víc přímým způsobem. Určitě mě to učinilo víc, zvláště víc upřímným a otevřeným i v jiných ohledech, ale to je i ten misionářský aspekt. Být nucen mluvit s lidmi a otevřít cestu k lidem, kteří se bavit moc nechtějí. Ale vnímám to také v kostele, když se zde stýkají i členové ze Spojených států. Je tam rozdíl. Je to víc upřímný přístup a já se snažím se být víc upřímný, pokud to můžu říct ... jo (smích) víc upřímný. Pokud se mě teď někdo zeptá, jaký jsem měl den, řeknu, že jsem měl i lepší dny. Ne každý den musí být skvělý. Ale je to taky, s ohledem ke všemu, trochu individuální.

Zároveň lze vnímat dopad prostředí na informátora, způsob, jakým si v něm uvědomuje víc osobní preference, a s tím ony samotné preference, které se točí kolem principů jako upřímnost, či otevřenost různým myšlenkám. Morgan provedl jisté zakotvení svého myšlení v principech, které posuzuje podle životní a duševní prosperity jejich následovníků. Racionálně usuzuje důležitost nediskreditovat zdánlivě iracionální otázky a odpovědi, protože věří, že celistvost systému této víry je důležitá, a to, co se nachází mimo jeho chápání, je hodno myšlení, není však hodno opominání v praxi. Pro stručnou orientaci v podobném problému nám pomáhají myšlenky Johna Milbanka v knize o Teologii a sociální teorii (2004), který označuje sekulární uvažování za něco, co se vyznačuje ztrátou opory. Podtrhává lidskou potřebu mýtu a náboženství označuje za životní styl, který na Západě v dnešní době chybí. Znovu se tedy dostávám k jisté myšlence, kde přílišná volnost myšlení, ztráta zakotvení, může vést také ke ztrátě hloubky významu myšlení samotného. Podle autorů jako Cannell či Milbank je tento stabilní zdroj významů pro lidský prožitek kruciólní. Jak jsem již upozornil, nepokouším se o rozvádění těchto myšlenek, pouze je vnímám jako všeobecný moderní fenomén, kterého je starší Morgan součástí. Považuje za vlastní růst hledání způsobu, jak se s takovou situací sám vypořádat, a přisuzuje tomu velkou důležitost. Neustále usiluje o jasnost vlastních myšlenek, no zároveň je nepovažuje za to nejdůležitější. Strízlivost a síla, se kterou se rodiny v jeho okolí

vyrovnaly s chudobou či rodinnými těžkostmi, díky opoře víry Svatých posledních dnů, je pro tohoto informanta nesrovnatelně relevantnější, než například odpověď na otázku, proč je v mormonské víře do dneška oficiálně zakázané konzumovat čaj či kávu. Zodpovídání podobných otázek je pro Morgana, nebo i pro staršího Michaela spíše volnočasovou aktivitou.

Morgan a Michael popisují co pro ně znamená jejich životní styl trochu odlišně. V případě Morgana se jedná o hledání morálního centra, jistou stabilitu pod nohama, Michael se souhlasem také mluví o „utilizaci Boha a Ježíše Krista, abych byl někým“. Protistranou pro Michaela tak není jenom přílišný chaos, ale také pocit, že bez těchto náboženských zásad by jeho existence byla v nějakém ohledu nižší, ubožejší, což nenaznačuje podřadnost nevěřících, ale spíš jeho vlastní potřebu následování jasných směrnic. Pro oba se však v případě víry jedná o něco srovnatelné s nástrojem, či vozidlem, kterému nemusí detailně rozumět, aby byli schopni ho užívat, a s tímto vědomím věřit jeho efektům, stejně jako řidič auta nevěnuje mnoho času pochybování o tom, zda ho jeho vozidlo opravdu dopraví z domova do práce. Koncept jejich víry jim byl vysvětlen a úspěšně předveden dostatečně krát, než aby měli potřebu věnovat víc času pochybování, místo vlastního aplikování. Tento systém jim nepřináší pouze komunitní stabilitu, ale také více dynamický individuální rozvoj v jeho rámci. S příkladem samotné misie je staví do situací, kde je rozvoj nevyhnutelný, kde jsou nuceni s oporou ve víře k neustálé adaptaci a reflexi. I s náboženskou motivací jejich osobní rozvoj nicméně probíhá v jejich reálném okolí, a mnoho věcí, kterým se učí, pochází z kulturního či společenského prostředí, i pokud jsou motivace náboženské. Po tomto vhledu se tak dostáváme zpět na začátek, a to k vzájemné interakci těchto dvou dimenzí, k jádru této práce.

III. – V. ETICKÁ REFLEXE

Reflektivní dimenze, etika nebo soudnost postavená mezi různá kritéria jsou pojmy, kterými usiluji právě o přiblížení toho, jak víra informantů neulehčuje jejich orientaci ve světě, ale spíše jí motivuje. Pohled na svět jejím přijetím není zjednodušen. Hloubka církve je umožněna právě růstem individuálních členů a vypořádáváním se se světskými skutečnostmi. Po studiu a času stráveném v misijním terénu se úspěšný rozvoj mormonské církve zdá být právě výsledkem propojení širokého světa a víry, efektem jakéhosi mormonského potlačení asketismu, přizpůsobení se. Držení se jednou rukou církevního učení a druhou rukou okolního světa neustále udržuje sílu a umocňuje relevanci tohoto učení, zároveň ale spočívá v individuálním

úsilí o tuto propojenost, a to v úsilí každého člena. Lze rozebírat nepochybně plný systém víry, který samotný zde není tak důležitý jak jeho dopad na informanty.

Pokud se síla církve opravdu opírá o každého člena individuálně, jistě lze pozorovat zvýšenou intenzitu této pozice v misionářském období jedince. S dostatečnou organizační podporou církve, žijící s naprostou osobní oporou ve víře v Ježíše Krista a v komunitní síle církve, stojí informanti misionáři v pozici, kdy musí najít vlastní cestu vedenou Duchem svatým, která je dovede k hlubšímu porozumění duchovna a okolního světa. Porozumění, které Charlotte vnímá za relevantnější, je větší propojenost s Duchem svatým, hlubší chápání mormonské teologie a její moudrost v každodenním životě. Morgan se spíše přiklání k porozumění světu, ve kterém se nachází, občas mimo hranice mytologických obrazů, často s jejich pomocí. Z etického²⁴ pohledu se jedná o stejnou situaci, v našem případě o interakci každodenního světa a učení, jejich vzájemného vlivu, společného vývoje a výsledné provázanosti, kterou si v sobě informátoři nesou.

Charlotte odpovídá na otázku, proč si myslí, že misijní systém dnes funguje, tak jak funguje:

Jsou tady dvě strany. Jedna je o České republice, jedna je ta misionářská. Věřím, že v Česku jsou lidé, co čekají, lidé, co potřebují slyšet mé svědectví. Jsou tady lidé, se kterými se musím podělit o svou víru. Zároveň se musím učit já od lidí v České republice. Tím že jsem tomu vystavená, se musím přizpůsobit a naučit se všechny malé zvyky, propojit se s místem, které mi bylo přiděleno a odvést co nejlepší práci. Můj vztah s Ježíšem existoval dlouho předtím co jsem se sem dostala, ale je to o té práci a disciplíně, která můj vztah s Kristem zesílí. Žít s člověkem, kterého jsem dřív neznala, zlepšit své komunikační schopnosti, to vše mi pomůže, když se později dostanu na univerzitu. Ted' mluvím česky, což je šílené (smích). Ale všechno je o růstu.

Vztah s Kristem a růst ve světě je pro informanty opravdu synonymní. Být na misi pro ně zahrnuje být sám sebou. Navazovat na to kým již jsou, ku příkladu hráčkami rugby, je v rámci misie přirozené. Prostředí, ve kterém se musí přizpůsobit, aby mohli na své dráhy navazovat, je zdrojem vědomostí, také v něm ale zanechají odkaz na víru, která je do té situace dostala. Život po misi zas nevnímají jako život oddělený, přes změny každodenních povinností a lokality přímo navazují na to, kde se koncem misie na své osobní cestě ocitli. Dle zejména prvních rozhovorů bylo možno vnímat, že místní kulturní návyky, které postupně přebírají, a tak se integrují, na sobě často nereflektují. Způsob, jakým vítají lidi při vstupu do kostela před

²⁴Nyní myšleno v antropologickém protikladu emického

začátkem nedělní Bohoslužby, byl také naturalizovaný dle místních návyků. Nelišil se od kostela v Utahu či ve Velké Británii pouze snahou přepínat mezi tykáním a vykáním, každý pohyb, také každé společenské gesto bylo maximálně synchronizované s místními členy kostela, u kterých bylo společenské chování neodlišné od jakékoliv společenské situace ve zbytku města. Nutnost reflektovat podobné detaily v rámci adaptace informanti nepocítují, sami na kulturní odlišnosti odkazují spíše pokud se jednalo o mezní situaci. Příklady jako učení se místnímu zvyku po jídle položit příbory vedle sebe byly zmiňováni pouze v kontextu delších specifických konverzací, mnohdy si tyto instance uvědomovali namísto. Pokud si ale spoustu odlišností neuvědomují, probíhá zde tedy něco jako etická reflexe?

Dle Michaela Lambeka něco takového probíhá nezbytně. Je těžké posoudit, zda se důraz na individualitu odráží v tom, kolik volnosti mají ve své determinaci. Stejně tak se obtížně soudí, jak široce je individualita vůbec pojata mezi mantinely zákazů a požadavků církve. Vývoj jedince jako starší Morgan nicméně naznačuje neustálou reflexi a sebezpytování před oddáním se víře. Poté, co Morgan či Michael na víru plně vědomě přistoupili, se jejich vyjednávání s konkrétními prvky jejich náboženství ale nekončí. I přes víru v principy a jejich následování bez kompromisů, mluví informanti někdy více a někdy méně seriózně dle toho, o kterém náboženském tématu zrovna diskutují. Během takzvaných lekcí u nedělní Bohoslužby se mohou vyskytnou komentáře typu „Tohle byla trochu nuda“ či „Hádají se kvůli něčemu jinému a je to zbytečné“. Oddanost Kristu pořád zanechává prostor mnoha diskuzím, pomocí kterých lze i vysvětlovat historický rozvoj církve a změny v jejich nárocích či pravidlech. Etická reflexe misionářů probíhá neustále, změna přístupu k ostatním konkrétním členům, či rozlišování lidské ješitnosti od upřímné teologické diskuze jsou jevy připisatelné novým zvykům. V konverzaci s kolemjdoucím na místě hledají správný tón, správný balanc mezi líčením svědectví a každodenní běžnou konverzací, což lze přičíst právě reflektivnímu procesu

– hledání a nalézání soudnosti. Stejně tak se po roce stráveném v České republice může měnit způsob, jakým vnímají staršího člena církve, způsob, jakým vnímají jeho lidskou povahu a ztrácí potřebu dřívějších formálních návyků.

Porozumění hlubší individuální či nadindividuální mormonské dynamice se zdá být nástroji Lambekovy etické teorie opravdu relativně umožněno. I kdyby nebyl mormonský důraz na individualitu skutečností, o nic méně lze pozorovat intersubjektivní síť, kterou konkrétní víra tvoří a budovat chápání jejího charakteru.

ZÁVĚR

V této etnografické sondě jsem se snažil ukázat, že mormonský misionář je svým „terénem“ ovlivněn celkem zásadně, a to ne pouze z nevyhnutelných překážek, ale ze samotného záměru být prostředím misie do jisté míry tvarován. Své okolí nevnímá pouze vstupně jako objekt pro šíření svého svědectví, ale také dbá na výstup, nepřehlíží rozdíly a záměrně se jim vystavuje, jelikož věří, že mu je konkrétní lokalita přidělena Božím plánem.

Překládání vlastních hodnot misionáře do cizí kultury a jazyka se odvíjí vždy od člověka, kterého vnímá jako potenciálního konvertitu. Je plně oddán výzvě vše komunikovat v místním jazyce, bez ohledu na to, jak pohodlně jazyk ovládá. Samotné teoretické hodnoty svého vyznání předává prostřednictvím tzv. lekcí. Tyto probíhají v speciální místnosti v církevní budově, kam misionáři zájemce pozvou, a vysvětlují základy mormonské teologie. V konverzacích na ulici nebo sportovním klubu, které nejsou lekce, se misionář spíše snaží pochopit druhého člověka, aby věděl, jakou cestou se vydat, své zkušenosti či svědectví vždy popisuje čistě biograficky, z narativu tvořeného vlastními zkušenostmi.

Hlavní otázkou výzkumu bylo jakým způsobem se mladý misionář vypořádává s odlišným nastavením společenského prostředí, do kterého je v rámci misie zasazen. Odlišné sociokulturní prostředí, alespoň dle zkoumaných informantů, je něčím, co je pro samotného misionáře částečnou pointou misijní činnosti. Výzvy, kterým čelí, jakkoliv náročné, jsou vnímány jako cvičení víry v Ježíše Krista. Adaptace a finální úspěšnost této adaptace může být vnímána i jako zkouška víry. Vypořádává se se společenskými odlišnostmi tedy cíleně, se záměrem vytvořit si cit a pochopení pro každou kulturní bariéru, na kterou narazí. Ve finále vnímá překročení těchto bariér jako osobní růst, rozvoj dosažený následováním Boha, Ježíše Krista a ducha svatého. Na široké škále každodenních situací a záležitostí, se tedy spirituálnímu zájmu či náboženské motivaci misionářů nevymyká, alespoň teoreticky, nic.

Práce se pokusila nastavit si výzkumnou otázku, metodologii, která se jí zdála hodná, a tím se ve finále pokusit specificky zachytit sociální realitu náboženských aktérů, kterým je dle použité literatury v antropologické tradici problematické hlouběji porozumět. Nelze tvrdit, že tato práce měla potenciál porozumět něčemu víc než čtyřem informantům, jejich prostředí, tomu, proč dělají, to, co dělají, a proč cítí, to, co cítí. Užitím etické teorie byly motivace, pocity a záměry zkoumaných misionářů zachyceny alespoň na úrovni, která byla srozumitelná. Náboženská víra informantů působila jako něco přirozeného, podstatného a jejich jednání mimo náboženský diskurz nebylo o nic méně přirozené či pochopitelné, ať už bylo motivované nábožensky či čistou spontaneitou.

LITERATURA:

ALSTON, Booker T. *The Cumorah Baseball Club: Mormon Missionaries and Baseball in South Africa*, University of Illinois Press: Mormon History Association, 2014.

AUSTIN, J. L. *How to do Things with Words*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.

Bible: Písmo svaté Starého i Nového zákona. 6., přeprac. vyd., 4. vyd. v České biblické společnosti. Praha: Česká biblická společnost, 1995–1985.

CANNELL, Fenella. *The Christianity of Anthropology. The Journal of the Royal Anthropological Institute*. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2005.

The church of Jesus Christ of Latter-day Saints. *Missionary guide*. Salt Lake City, Utah, 1988.

CANNELL, Fenella. *Mormonism and Anthropology: On Ways of Knowing. Mormon studies review*. University of Illinois Press, 2017.

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2023. [online] Fakta a čísla. Dostupné z: <https://zpravy.cirkevjezisekrista.org/fakta-a-cisla>.

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2023. [online] Pečetění. Dostupné z: <https://zpravy.cirkevjezisekrista.org/clanek/peceteni>.

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2023. [online] Misionářský program. Dostupné z: <https://zpravy.cirkevjezisekrista.org/clanek/misionarsky-program>.

Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2023. [online] Základní body víry. Dostupné z: <https://zpravy.cirkevjezisekrista.org/clanek/zakladni-body-viry>.

Česká asociace pro sociální antropologii, 2023. [online] Etický kodex. Dostupné z: http://www.casaonline.cz/?page_id=7.

Český statistický úřad, 2023. [online] Sčítání lidu 2021: náboženská víra. Dostupné z: [https://www.czso.cz/csu/scitani2021/nabozenska-vira#:~:text=V%20odpov%C4%9Bdi%20na%20n%C3%A1bo%C5%BEenskou%20v%C3%ADru,68%2C3%20%25\)%20odpov%C4%9Bd%C3%AD](https://www.czso.cz/csu/scitani2021/nabozenska-vira#:~:text=V%20odpov%C4%9Bdi%20na%20n%C3%A1bo%C5%BEenskou%20v%C3%ADru,68%2C3%20%25)%20odpov%C4%9Bd%C3%AD).

DOUGLAS, Davies. *Mormon Identities in Transition*. Bloomsbury Academic Religious Studies: Bloomsbury Academic Collections, 2016.

Drahocenná perla. Salt Lake City: Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2011.

DURKHEIM, Émile a Pavla MACHALÍKOVÁ. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH, 2002.

FLYVBERG, Bent. *Making Social Science Matter*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

HARÁKOVÁ, Renata. *Mormonské misie na území ČR*. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2010.

KIMBALL, STANLEY B., *Heber C. Kimball. Mormon Patriarch and Pioneer*, Chicago: University of Illinois Press, 1981.

Kniha Mormonova: další svědectví o Ježíši Kristu. Salt Lake City: Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2011.

LAILAW, James. *The Subject of Virtue: An Anthropology of Ethics and Freedom*, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2014.

LAMBEK, Michael. *The Ethical Condition: Essays on action, person & value*. Chicago: The University of Chicago Press, 2015.

LAMBEK, Michael. *Four lectures on ethics: anthropological perspectives*. Chicago, Illinois: HAU Books, 2015.

MEHR, KAHLILE B. *Mormon Missionaries enter Eastern Europe*, Provo: Brigham Young University Press, 2002.

MILBANK, John. *Theology and social theory: beyond secular reason*. Oxford: Blackwell, 2004.

Nauka a smlouvy. Salt Lake City: Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů, 2011.

VAN GENNEP, Arnold a Helena BEGUIVINOVÁ. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha: Portál, 2018.

ZEHNER, Edwin. Missionaries and Anthropology. *The International Encyclopedia of Anthropology*. Oxford, UK: John Wiley, 2018.